

Ensimmäinen suomen kielen väitös Tampereella

MARJATTA PALANDER *Suomen itämurteiden erikoisgemmaatio*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 455. Jyväskylä 1987. 308 s.

Huhtikuun 25. päivänä 1987 oli kautta aikain ensimmäinen suomen kielen väitös Tampereen yliopistossa, kun tarkastettavana oli fil. lis. Marjatta Palanderin suomen itämurteiden erikoisgemmaatioita käsittelevä väitöskirja. Palander ehti ensiesiintyjäksi, koska hiljattain väitelleet Osmo Nikkilä ja Valma Yli-Vakkuri olivat siirtyneet jo vuosia sitten Tampereelta muihin yliopistoihin.

Tutkimusaihe ja -aineisto

Marjatta Palanderin väitöskirja käsittelee laajalti savolaismurteissa ja osassa pohjalaismurteita esiintyvää äänne-
muutosta, jossa pitkän vokaaliaineksen
etinen konsonantti tietyin edellytyksin
pitenee, esim. *antamaan* > *antammaan*,
korkee > *korķkee*. Aihe on siis dialektolo-
giaa, mutta se on monessakin mielessä
erikoinen. Harvinaista on ensinnäkin se,
että suomen paikallismurteista löytyy
nykyoloissa laaja-alainen ilmiö, joka le-
viää ja vahvistuu yhä. Ovathan paik-
lismurteet nykyisin enemmän tasoittu-
massa kuin kasvattamassa erojaan. Har-
vinaista on myös se, että tutkija pääsee
tuoreeltaan seuraamaan sellaista ään-
teenmuutosta, joka leviää arkisen puhe-
kielen välityksellä ja naapurusten välis-
ten kontaktien kautta samaan tapaan
kuin kielenmuutokset ovat menneinä
vuosisatoina ja -tuhansina ennen jouk-
koviestinten aikakautta yleensäkin le-
vinneet.

Kahdesta edellä mainitusta seikasta
johtuu se, että tutkija on voinut käyttää
ongelmansa selvittelyyn samanaikaisesti
sekä perinnäisen kielimaantieteen että
modernin sosiolingvistiikan keinoja.
Tyypillisestä sosiolingvistiikasta Marjat-
ta Palanderin väitöskirja eroaa sikäli, et-
tei tilanteisella vaihtelulla eikä eri sosiaa-
liryhmillä ole siinä sanottavaa merkitystä
mutta eri ikäryhmillä sitäkin enem-
män.

Erikoisgemmaation nykylevikin kar-
toittamiseksi Palander on kuunnellut
murrenauhoitteita lähes kaikista itämur-
teista, kaikista keski- ja pohjoispohjalai-
sista murteista sekä osasta peräpohja-
laismurteita, niin että pitäjää on kaik-
kiaan 260. Jokaisesta pitäjästä hän on
kuunnellut yleensä viittä eri puhujaa, 15
minuutin nauhoitteen kultakin. Näin
käytettyä aineistoa kertyy kaikkiaan 310
nauhatuntia. Nauhoitteet ovat peräisin
Suomen kielen nauhoitearkistosta ja eri
yliopistojen suomen kielen laitoksista, ja
ne edustavat vuosina 1880–99 syntynei-

den murretta.

Vanhan polven kieleen pohjautuvan
levikkiselvityksen lisäksi Palander on
tutkinut sosiolingvistisin menetelmin
erikoisgemmaation etenemistä neljän pi-
täjän – Liperin, Heinäveden, Rantasal-
men ja Juvan – alueella kolmen ikäpol-
ven kielessä. Nämä kielenoppaat ovat
syntyneet vuosina 1889–1970, ja heiltä
– yhteensä 96 puhujaa – olevan aineis-
ton Palander on nauhoittanut lähes ko-
naan itse. Lisäksi hän on kerännyt ky-
littäin aineistoa Liperistä ja Juvalta.
Kaikkiaan Palander on analysoinut 427
tuntia nauhoitteita. Analyysi on ollut
työläs urakka, johon liittyy muitakin
kuin määrän ongelma.

Erikoisgemmaation levikki ja vahvuus

Yksi keskeinen ongelma on erikoisgemi-
naation vahvuus, sen mittaaminen ja
esittäminen. Esimerkiksi yksinkertainen
levikkikartta, jollainen Lauri Kettusen
murrekartastossakin on, ei pysty ku-
vaamaan gemmaation vahvuuseroja. Pa-
lander on ratkaissut mittaus- ja esitys-
ongelman niin hyvin kuin se yleensä on
mahdollista. Hän on korvakuulolta ar-
vioinut gemmaatiotapausten pituuden
neliportaisella asteikolla ($x - \dot{x} - \ddot{x} -$
 xx) samasta aineistosta, josta hän on
selvittänyt erikoisgemmaation levikin.
Arviointi on tietenkin subjektiivista,
mutta on hyvä, että koko aineiston on
arvioinut sama tutkija. Palander on sitä
paitsi varmistanut omia kuulohavainto-
jaan osasta aineistoaan mingografimit-
tauksiin ja testiryhmää apuna käyttäen.
Kojeellisissa mittauksissa on aineistona
sekä spontaania puhetta että kehyslau-
seissa olevia tapauksia. Arvionsa pohjal-
ta Palander on laskenut 163 pitäjän
osalta gemmaatioindeksin. Indeksien
ylimmät lukemat löytyvät Pohjois-Karja-
lasta: Juuka 3,08, Pielisjärvi 2,76, Liperi
2,28 jne., kun esim. pohjoissavolaisen
Maaningan murteen gemmaatioindeksi
on vain 1,10 ja Liperin naapurina olevan

Heinäveden 1,40 (vaihtelurajat teoriassa 1,00–4,00). Indeksien toimivuus ilmenee mielestäni mm. siinä, että Sortavalan ja Harlun murteet saavat korkean indeksin (1,85 ja 2,09), Parikkala taas hyvin matalan arvon (1,03). Kuten jo Lauri Kettunen 1930 ja Heikki Leskinen 1963 (Luoteis-Laatokan murteiden äännehistoria I s. 22) ovat esittäneet, Sortavalan seutu on saanut savolaisvaikutusta juuri Pohjois-Karjalasta päin. Pohjois-Karjalan jälkeen erikoisgemmaatio on vahvinta Kainuussa ja verraten vahvaa myös Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan itäosissa.

Itämurteiden erikoisgemmaatiota on vanhastaan pidetty yleisgemmaation seurausilmionä. Tähän käsitykseen Palander yhtyy ja toteaa, että kaikkialla erikoisgemmaation alue sopii yleisgemmaatioalueen sisään. Miksi sitten erikoisgemmaatio on Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa vahvempaa kuin Pohjois-Savossa? Jälkitavujen vokaaliaineksia erittelemällä Palander osoittaa vakuuttavasti, että Pohjois-Karjalan ja Kainuun murteissa toteutuvat erikoisgemmaation foneettiset edellytykset paljon useammin kuin Pohjois-Savossa: juuri Pohjois-Karjalan ja Kainuun murteissa on eniten jälkitavujen pitkiä vokaaleja ja supistumadiftongeja. (Vastaavasti yleisgemmaation ekspansio näyttää liittyvän *h:n* kaatoon.)

Hiukan yllättävää – ja tämä seikka jää Palanderiltakin pohtimatta – on se, että erikoisgemmaatio on Keski-Pohjanmaan itäosissa (Haapajärvi, Nivala, Haapavesi, Kärsämäki) vahvempaa kuin Pohjois-Savossa. Onhan Pohjois-Savossa jälkitavujen pitkiä supistumavokaaleja ilmeisesti enemmän – ainakin alkuperäiset *ea, eä, oa, öä* -yhtymät – kuin Keski-Pohjanmaalla. Olisi ollut aiheellista pohtia myös Keski-Pohjanmaan ylämaan osalta sitä erikoisgemmaation etenemisen toista syytä, jota Palander vilauttaa s. 57–58 Pohjois-Karjalan ja Kainuun kohdalla. Hän kirjoittaa, että yleensä erikoisgemmaatio ilmestyy murteeseen yleisgemmaation jäljessä mutta että

»Pohjois-Karjalan ja Kainuun murteissa gemmaatioilmiöiden suhde on jossain määrin erilainen kuin muualla: Etelä- ja Keski-Kainuussa yleisgemmaatio on vasta nyt fonemaattistumassa, ja suuressa osassa Pohjois-Karjalaa se on edelleen horjuvaa. Kuitenkin juuri Pohjois-Karjala ja Kainuu ovat vahvimman erikoisgemmaation aluetta. Tämän näennäisen ristiriidan selittänee se, että savolaismurteiden itäosissa yleis- ja erikoisgemmaatio näyttäisivät saaneen alkunsa suunnilleen samoihin aikoihin.» – Tämä hyvä ajatus olisi ilmeisesti ollut sovellettavissa myös Keski-Pohjanmaan ylämaahan, sillä onhan se nykyisinkin lähellä yleisgemmaatioalueen reunaa. Sama selitys näyttäisi pätevän myös Uukuniemeen ja Sortavalan murteisiin, sillä sielläkin yleisgemmaatio on vielä osin fonemaattistumatta (vrt. Leskinen, mts. 29–30).

Foneettisehtoinen ja morfologisehtoinen gemmaatio

Yksi Palanderin väitöskirjan keskeisiä ansioita on foneettisehtoisen ja morfologisehtoisen gemmaation suhteen selvittely. Aila Mielikäinen on esittänyt väitöskirjassaan »Etelä-Savon murteiden äännehistoria I» (1981, s. 220–221), että koko itämurteiden erikoisgemmaatio olisi saanut alkunsa suffiksissa esiintyvässtä gemmaatiosta, erityisesti *n:stä*. Olen Mielikäisen väitöskirjaa arvioidessani (Vir. 1982 s. 339) todennut, että hänen selityksensä on rohkea mutta kokonaisvaltaisuudessaan hyvä, koska se kytkee kaikki itämurteiden gemmaatioilmiöt toisiinsa. Nyt Palanderin työn valmistuttua on selvästi nähtävissä, että Mielikäisen selitys on sittenkin liian rohkea. Hänen suffiksaalinen gemmaationsa (= Palanderin morfologisehtoinen gemmaatio) ja foneettisehtoinen erikoisgemmaatio limittyvät osittain eivätkä ole aina erotettavissa, mutta ne ovat kyllä syntyneet eri paikoissa ja ilmeisesti eri aikaankin. Eteläsavolaisten murteiden suffiksissa tavattava gemmaatio lienee lähtöisin

kaakkoismurteista tai kaakkoishämäläisistä murteista, kuten Mielikäinen (s. 217) olettaa. Sen sijaan foneettisehtoisien geminaation syntysijat sopivat parhaiten niiden nykyisille valta-alueille, Pohjois-Karjalaan ja Kainuuseen.

Mielikäisen ajatus on kuitenkin ollut Palanderille hedelmällinen haaste. Se on pannut hänet selvittämään geminaation luonnetta ja etenemistä erityisen tarkasti Liperin, Heinäveden, Rantasalmen ja Juvan alueella. Tämä neljän pitäjän vyöhyke Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Etelä-Savon raja-alueella tarjoaa parhaan mahdollisen taustan Pohjois-Karjalan suunnasta leviävän foneettisehtoisien ja kaakosta Savoan tulevan morfologisehtoisien geminaation suhteen selvittelyyn. Palander erittelee tätä neljän pitäjän aineistoaan neljästä eri näkökulmasta: konsonanteittain, äänneympäristön mukaan, tavuasemittain sekä tärkeimpiä muotoryhmiä tarkastellen. Konsonanttikohdainen erittely paljastaa, että kaikissa neljässä pitäjässä nasaalien geminaatio on vahvinta. Äänneympäristön vaikutusta geminaation voimakkuuteen Palander tarkastelee kolmen eri aseman mukaan: pitenevä konsonantti on vokaalien välissä, konsonanttiyhtymän jälki-komponenttina tai švaavokaalin jäljessä. Tulos äänneympäristöjen vertailusta ei ole kovin selkeä (taulukot s. 106, 112 ja 119), mutta näyttää kuitenkin siltä, että geminaatio on vahvinta alkuperäisten vokaalien välissä, toiseksi vahvinta švaan jälkeen ja heikointa konsonanttiyhtymissä.

Tavuasemittainen tarkastelu on antoisa. Käy mm. ilmi, että erikoisgeminaatio on 2. ja 3. tavun rajalla kauttaaltaan vahvempaa kuin 1. ja 2. tavun rajalla (taulukko s. 135). Kaikkein suotuisin asema konsonantin pidentymiselle on 2. ja 3. tavun rajalla supistumalla syntyneen pitkän vokaalin tai diftongin edellä (esim. *antamaan*, *kotonai* 'kotonakin'), kun taas alkuperäisen *i*-loppuisen diftongin edellä (esim. *mustikoita*, *haravoi*) geminaatio on harvinaista. Palander jo-

pa väittää, että erikoisgeminaation perusteella voi ratkaista, onko sivupainollisen tavun diftongi alkuperäinen vai supistumadiftongi (s. 141). Esimerkkinä hän mainitsee savolaismurteiden konditionaalimuodon *tarvihitèisi*, jonka diftongi on supistumadiftongien analogiaa. Palanderin kielikorva voi Pohjois-Karjalan osalta olla pettämätön, mutta esimerkiksi Kainuun osalta on itse luottaisi tähän kriteeriin, koska loppuheitotomissa Kainuun murteissa kahteen tahtiin jakautuvat ja sen vuoksi geminoitumatta jäävät *tarvihtèisi*, *aniäotèisi* -konditionaalit ovat tavallisia.

Mutta Palanderin tavuaseman tarkastelusta saama päätulos näyttää pitävältä. Sivulla 146 oleva taulukko paljastaa selvästi, että erikoisgeminaation suotuisin asema on painottoman supistumateitse syntyneen pitkän vokaalin edellä. Se on frekvenssiltään muihin ryhmiin nähden ylivoimainen, ja siksi on Palanderin tapaan aiheellista olettaa, että painottoman tavun jälkeisistä asemista erikoisgeminaatio leviää myös painollisen tavun alkuun: *istumaan* → *istummaan*^x, *otetaan* → *otettaanni*^x jne.

Eräiden muotoryhmien erillinen tarkastelu (s. 151–181) on perusteltua siksi, että esimerkiksi *-kin* ja *-kaan* -liitteisissä muodoissa on edustusta, joka kaikki ei näytä olevan riidattomasti erikoisgeminaation tulosta, esim. Rantasalmen *meiläkki*, *tuulookki* ja Keiteleen *tullookkii* -tapaukset. Olennaisin tulos muotoryhmittäisestä tarkastelusta on erikoisgeminaation kannalta seuraava: Vaikka erikoisgeminaatio onkin alkuaan foneettinen ilmiö, niin se on alkuun päästyään ruvennut morfologistumaan, koska optimaaliset geminaatioasemat kasautuvat määrämuotoihin. Palander on rakentanut Liperin murteesta kymmenportaisen hierarkkisen järjestelmän, jonka alkupään asemissa erikoisgeminaatiolla on parhaat mahdollisuudet vakiintua. Järjestys on esimerkkimuodoin ilmaistuna seuraava: *antamaan*, *lakanoin*, *alakuun*, *minun*^x, *käymään*, *korkee*,

antamaanni^x, *kappaleina*, *hautajais-* ja *vasikoita*. Tässä yhteydessä Palanderin esitykseen ilmestyy yllättäen termi morfologisvetoinen geminaatio. Se kuvaa kyllä foneettisehtoisen erikoisgeminaation morfologistumista mutta olisi saanut jäädä otsikosta pois, koska se tulee terminä häiritsevän lähelle morfologisehtoista geminaatiota. Tekijä ei tarkoita morfologisheitoisella ja morfologisvetoisella samaa asiaa.

Erikoisgeminaation synty; ilmiön tiedostaminen

Erikoisgeminaation tavuasemaa tarkastellessaan Palander esittää kantansa siitä, mistä syystä erikoisgeminaatio on syntynyt. Tämä väitöskirjan keskeinen kohta on hiukan piilossa muun tekstin sisässä s. 147–148. Suomen murteiden yleisgeminaatiota on yleensä selitetty balanssiteorian avulla: sen mukaan geminaatio on syntynyt vahvistamaan painollista tavua, kun sitä seuraava painoton tavu oli saanut pidennyttyään »liikaa» intensiteettiä. Samaan balanssiteoriaan on vedottu myös suomen murteiden muita geminoitumisilmiöitä selitettäessä. Palanderin mukaan balanssiteoria ei päde itämurteiden erikoisgeminaatioon, koska suotuisin asema pidentymiselle on painottoman kolmannen tavun alussa, kun edellä on mieluiten lyhyt vokaali ja jäljessä pitkä vokaali: kyseessä on tyyppi *antamaan*, *tykkänään*, *otetaan*, *vaivaseen*, *kappaleen* jne. Ratkaisevana geminoitumisedellytyksenä ei voi siis olla konsonanttia edeltävän tavun painollisuus.

Palander tukeutuu omassa selityksessään Terho Itkosen luennoillaan 1965 esittämään ajatukseen, että sekä yleisesti erikoisgeminaatio voidaan selittää ottamalla huomioon tavunsisäisen intensiteetin kulku eli tavupaino, joka kytkeytyy liittymään. Koska satuin olemaan Terho Itkosen luennoilla tammi- ja helmikuussa 1965, tiedän, että Itkonen esiteli sekä balanssiteorian että tavupainoteorian. Hän itse asettui tavupainoteo-

rian kannalle lähinnä kahdesta syystä: geminaation syntyä selittävä teoria ei saanut olla ristiriidassa astevaihtelun syntyä selittävän teorian kanssa, ja toiseksi balanssiteoria sopi hänen mielestään huonosti erikoisgeminaatiota selittämään. Kun nyt Marjatta Palander on seikkaperäisesti osoittanut, että itämurteiden erikoisgeminaatio syntyy ensiksi nimenomaan painottoman kolmannen tavun alkuun, saa tavunsisäiseen intensiteettiin perustuva teoria entistäkin vankempaan perusteluun.

Merkittävää evidenssiä erikoisgeminaation tiedostamisesta ja samalla oman geminaatioindeksinsä toimivuudesta Palander on löytänyt kahdesta lähteestä. Näitä ovat vuonna 1939 maallikoille järjestetty murrenäytteiden kirjoituskilpailu, jonka satona on ilmestynyt kaksiosainen »Suomen kansan murrekirja» (1940, 1945), ja toisaalta viiden Pohjois-Karjalasta olevan kirjailijan (Ilona Karjalainen, Simo Hämäläinen, Eeva Tikka, Matti Pulkkinen ja Heikki Turunen; yhteensä 13 teosta) murreasuisiksi tarkoitettua repliikit. Kummankin aineiston antama näyttö erikoisgeminaation tiedostamisesta on hyvin samanlainen ja yhäpäitävä Palanderin omien — sekä korvakuulolta että kojeellisesti — saamien tulosten kanssa: erikoisgeminaatio havaitaan ensiksi lyhyen painottoman vokaalin ja pitkän painottoman vokaalin välisessä yksinäiskonsonantissa (*antamaan*, *aokassoo*) ja vasta sen jälkeen sivupainollisen pitkän vokaalin ja supistumadiftongin edellä (*tanterreeseen*, *vuotijaita*), ensi tavun pitkän vokaalin jäljessä (*vainoo*), konsonanttiyhtymässä (*kanttoo*, *korvvaan*) ja švaavokaalin jäljessä (*selekkee*).

Suomen kansan murrekirjan osalta Palander on joutunut käyttämään alkuperäistekstejä, koska kirjan toimittajat ovat teorioiden lisäksi erikoisgeminaatiotapauksia kansanihmisten teksteihin. Nykytiedon valossa toimittajien menettely osoittautuu epäonnistuneeksi. Palander kirjoittaa (s. 220): »Ne SKMK:n

toimittajat, jotka ovat korjanneet kansanilmien kirjoittamia murrenäytteitä lisäämällä geminaatiota erityisesti konsonanttiyhtymiin ja pitkän ensi tavun jälkeisiin konsonantteihin, eivät ole tulleet ajatelleeksi, että alkuperäinen merkintätapa on osoitus ilmiön vahvuuden vaihtelusta eri asemissa.»

Murteenpuhujat eivät yleensä tiedosta itse erikoisgeminaatiotaan. Ilmiön ovat Palanderin mukaan havainneet kotimurteestaan vasta harvat vahvan erikoisgeminaatioalueen kielenkäyttäjät. Vaikka siis geminaatio toisinaan tuntuu toteutuvan ja voidaan kojeellisestikin osoittaa täysgeminaatan mittaiseksi, murteenpuhujat itse ovat tavallisesti tietämättömiä siitä. Tämä johtuu Palanderin mukaan pidentyvän konsonantin viereisten äännesegmenttien kestoista: geminoitunutta konsonanttia seuraava pitkä vokaali osoittaa lyhentymisen oireita, joskus hyvin selvästikin. Toisaalta vastaavanlaisessa tavu-asemassa olevat alkuperäisgeminaatat voivat pidentyä. Kummankin ilmiön on Kiihtelysvaaran murteesta havainnut jo R. E. Nirvi 1930-luvulla.

Tiedostamaton geminaatio voi käsitteekseni olla vain foneettista, ei fonemaattista. Kun olen itse tehnyt havaintoja Kainuun murteiden yleisgeminaatiosta, olen tullut siihen käsitykseen, että niin kauan kuin geminaatio pysyy foneettisena ja tiedostamattomana, sen vahvuus vaihtelee samoillakin puhujilla huomattavasti (vrt. mitä Palander sanoo Liperin yleisgeminaatiosta s. 212).

Pieniä huomautuksia

Marjatta Palanderin väitöskirja on suuren työn ja huolellisen viimeistelyn tulos. Siihen on jäänyt vain vähän huomautettavaa. Seuraavassa mainitsen tärkeimmät sisällölliset ja tekniset huomautukset, jotka väitöstilaisuudessa esitin:

Sivulla 13 oleva taulukko on erikokoisista laatikoistaan huolimatta epähavainnollinen. Parempi olisi ollut esittää sama idea esim. minimiparin /ta-

kaa/ – /takkaa/ avulla.

S. 33: Paltamon esimerkissä on *vaanpörrää* pro *reempörrää*.

S. 116 ja 149: »meikaten» aikaan saatuja minimipareja, sillä yleiskielen muodot /*kanssaan/* ja /*annakaan/* pro /*annakaa*»/ eivät kuulu Pohjois-Karjalan murteisiin.

S. 147: kirjain w on liikaa sanassa »Kennzweichen». Huomautan tästä siksi, että se on ainoa havaitsemani paino- virhe!

S. 174: partisiippityyppiä *nähnynnä* ei tavata ihan koko savolaismurteiden alueella, vaikka tekijä niin antaakin ymmärtää.

S. 174 Palander sanoo, että essiiviloppisuus on levinnyt aktiivin partisiipeista passiivin partisiipeihin, esim. *on nähnynnä* → *on pantuna*. Näin ei liene, sillä passiivissa essiiviloppuisia partisiipeja tavataan esim. Vaalassa ja Kuusamossa, jossa ei ole aktiivin essiivipäätteisiä partisiipeja. Essiivipäätteisyys on sidoksissa syntaksiin. Vrt. Lauri Kettunen, Suomen murteet III B s. 68 alaviite.

S. 194: murteellisuusmittaria laatiessaan Palander on ottanut huomioon vain fonemaattisen yleisgeminaation, ei foneettista. Tämä on virhe, sillä syntyessään yleisgeminaatio on foneettista kuten erikoisgeminaatiokin. Kokonaan toinen asia on se, että kun yleisgeminaatio tulee fonemaattiseksi, se tiedostetaan ja siitä voidaan luopua harppauksellisesti.

Korkeatasoinen tutkimus

Käsitykseni Marjatta Palanderin väitöskirjasta on kauttaaltaan myönteinen. Ihailtavaa on ensinnäkin se uupumaton tarmo, jolla hän on jaksanut laajasta aineistosta selvittää erikoisgeminaation levikin ja rakentaa työläänsä geminaatioindeksin. Subjektiiivisuuden minimoimiseksi hän on indeksiä rakentaessaan käyttänyt myös kojeellisia mittauksia ja testiryhmää. Täten keskeinen metodinen ase on saatu niin luotettavaksi kuin kohtuul-

Kirjallisuutta

lisesti voi vaatia. Huomiota kiinnittää myös se, että Palander on itse taitava ja kokenut kenttäkerääjä. Ilman omaa kenttätöytä murteentutkimus ei yleensäkään luonnu, eivät varsinkaan sellaiset tarkat murremaantieteelliset ja sukupolvittaiset selvittelyt, joihin Palanderin väitöskirjan eräät keskeiset tutkimustulokset perustuvat.

Parhailtaan nopeasti leviävä äänneilmio on vaatinut kuvaajaltaan monipuolisen metodin ja hyvin paljon työtä. Vaikka tutkimusongelma voi päällisin puolin tuntua yksinkertaiselta, erikoisgeminaation laaja levikki ja eri murteisissa ilmenevä erilainen eteneminen on vaatinut murteiden koko struktuurin ottamista huomioon. Ilmiön selvittelyssä ovat todella olleet tarpeen strukturaaliset, murremaantieteelliset, fonettiset ja sosiolingvistiset keinot, joita kaikkia Palander on taitavasti käyttänyt. Kirjallisuutta hän tuntee laajasti, fennistiikan ohella myös yleistä kielitiedettä. Oivallisena lisänä pidän sitä, että Palander on huomannut tutkia erikoisgeminaation tiedostamista kaunokirjallisuuden murreasuisiksi tarkoitetuista vuorosanoista.

Väitöskirjan tutkimustuloksista ovat olennaisimpia seuraavat:

1. Erikoisgeminaation ikä on osoitettu runomuistiinpanojen ja muun aineiston avulla vanhemmaksi kuin kielitieteellisessä kirjallisuudessa on tähän saakka esitetty. Synty ajoittunee jo 1700-luvun lopulle (s. 241).

2. Erikoisgeminaation levikki ja voimakkuus on selvitetty yhtenäisen materiaalin varassa, joka edustaa 1880- ja 1890-luvulla syntyneiden ääntämystä.

3. On selvitetty Pohjois-Karjalasta leviävän fonettisehtoisen ja Etelä-Savon suunnasta tulevan morfologisehtoisen geminaation suhde.

4. Lingvistisesti arvokkain tulos on se, että Palander osoittaa, että erikoisgeminaatio on päässyt alkuun kolmitavuisten muotojen 2. ja 3. tavun rajalla, tyypissä *antamaan*. Tämä tulos tukee vankasti sitä teoriaa, että tavunsisäinen

intensiteetinkulku on synnyttänyt sekä yleis- että erikoisgeminaation.

Työ täyttää muodollisestikin hyvin korkeat vaatimukset. Se on tiivis ja siisti, hyvin kirjoitettu ja ennätysmäisen huolellisesti viimeistelty. Kun nykyaikainen tekstinkäsittelylaite osuu huolellisen tekijän käsiin — Palander on itse kirjoittanut työnsä puhtaaksi —, tuloksena voi olla painovirheetön kirja. Palanderilla jäi vielä yksi painovirhe ja muutama lapsus!

ALPO RÄISÄNEN